

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

بررسی ظرفیت‌های توسعه مشاغل خانگی در ایران و دیگر کشورها

معاونت سیاسی
صدا و سیما

پژوهشگر: زهره دانشمندی

۶.....	مقدمه و طرح مسئله
۶.....	مزایای مشاغل خانگی در اقتصاد کشور
۶.....	سهم مشاغل خانگی در کشورهای توسعه یافته ، در حال توسعه و ایران
۷.....	آمار ۱۲ کشور در خصوص بالاترین میزان تولید ناخالص داخلی از مشاغل خانگی در سال ۲۰۲۰
۷.....	ترکیب مشاغل خانگی در ایران
۸.....	آمار بررسی عملکرد مشاغل خانگی از بهمن ۹۶ تا آذر ۹۹
۸.....	ایجاد ۲۴۰ هزار شغل در مشاغل خانگی از سوی بانوان طی سالهای ۹۶-۹۹
۸.....	آمار توسعه مشاغل خانگی جهان در شرایط کرونا
۹.....	سهم مشاغل خانگی در کاهش آمار بیکاری در جهان و ایران
۹.....	مفاد قانونی؛ صدور مجوز مشاغل و کسب و کارهای خانگی
۹.....	مهمترین چالشهای مشاغل خانگی در کشور
۱۰.....	مشاغل خانگی: فهرست ۳۴۰ مشاغل خانگی زودبازده در ایران
۱۰.....	کلام آخر

مقدمه و طرح مسئله

کسب و کارهای خانگی به عنوان راهکاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در سراسر دنیا محسوب می شوند و قابلیت انجام این نوع کسب و کار در منزل با مزایای بسیاری برای شاغلان آن همراه است. امروزه مشاغل خانگی و خرد، نقش بسیار زیادی در رفع معضل بیکاری ایفا می کنند و با دریافت تسهیلاتی اندک می توانند اشتغال گسترده ای را در جامعه ایجاد کنند. در حال حاضر کسب و کار خانگی با بهره برداری از امتیازاتی چون توسعه دانش و گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات حیطة گسترده ای را در اکثر حوزه های اقتصادی به خود اختصاص داده و در زمره یکی از حیاتی ترین و ضروری ترین بخش های اقتصادی جوامع به شمار می رود.

یکی از راه های تحقق سیاست های "اقتصاد مقاومتی" توسعه مشاغل کوچک و متوسط به طور عام و توسعه مشاغل خانگی به طور خاص با هدف افزایش درآمد و ثروت در جامعه است؛ از همین رو در بند اول سیاست های اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری نیز بر واگذاری امور به مردم تصریح شده است؛ تأمین شرایط و فعال سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم درآمد و متوسط. بنابراین این با تکیه بر اقتصاد مقاومتی می توان در بحران های رو به افزایش جهانی، الگویی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشید و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق سیاست های اقتصادی فراهم کرد.

مزایای مشاغل خانگی در اقتصاد کشور

مشاغل خانگی، حامی توسعه پایدار

نقش بسیار حیاتی در ارتقای ناخالص داخلی و ثروت ملی ایران و رشد اقتصادی

افزایش نقش بانوان در اقتصاد دانش بنیان ایران

موتور محرک اقتصاد در مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته ۳۱ استان کشور

رفع مشکل بیکاری و ریشه کن کردن رکود در جهان و ایران

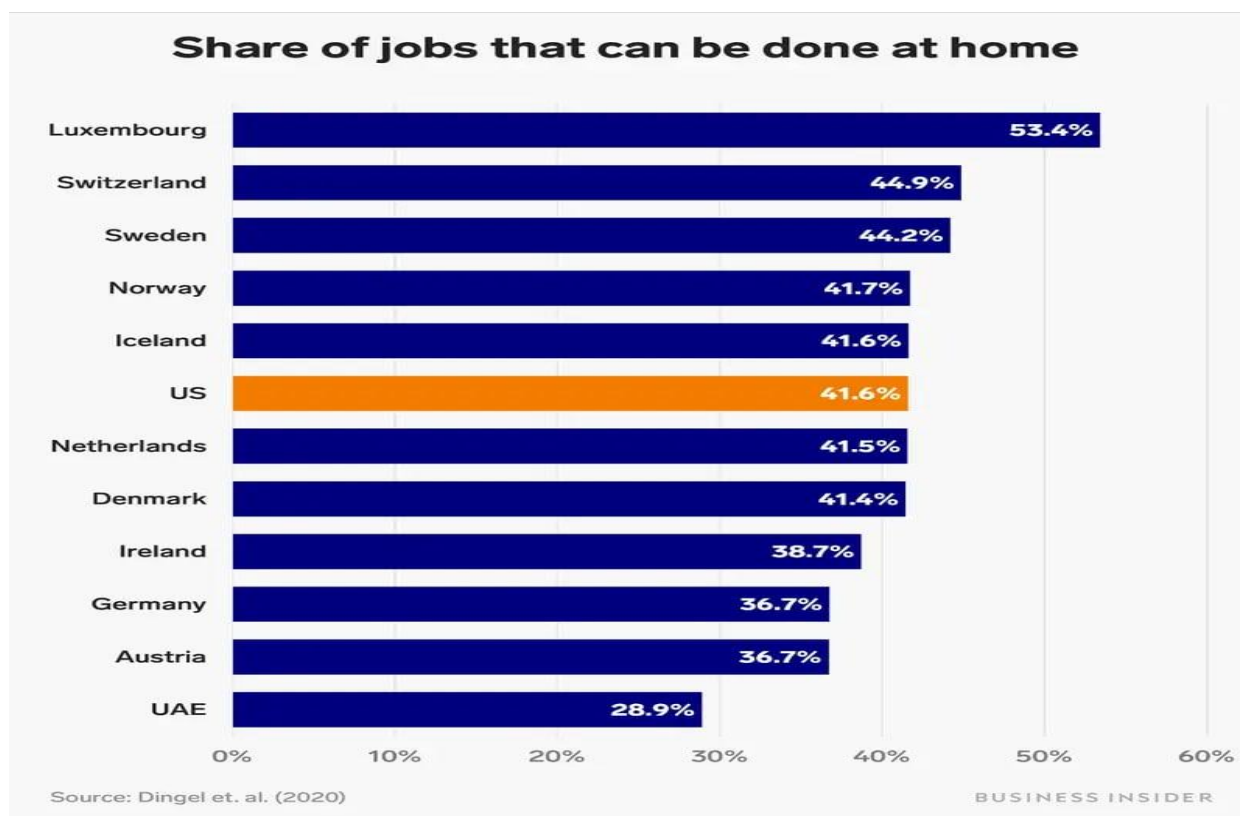
سهم مشاغل خانگی در کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و ایران

کسب و کارهای خانگی طبق آمار و اطلاعات موجود، در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، سهم قابل ملاحظه ای در ایجاد اشتغال و ارزش افزوده به خود اختصاص داده است. برای نمونه می توان به موارد زیر اشاره کرد:^۱

کشورها	کسب و کار خانگی
کشورهای توسعه یافته (استرالیا، آمریکا و انگلیس)	بیش از ۹ تا ۱۱ درصد
کشورهای در حال توسعه	۳ الی ۴ درصد
ایران	۳،۳ تا ۳،۴ درصد

^۱ - خبرگزاری برنا، علاءالدین ازوجی، مشاور وزیر و سرپرست دفتر سیاست گذاری و توسعه اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۹۹/۱۰/۲۴

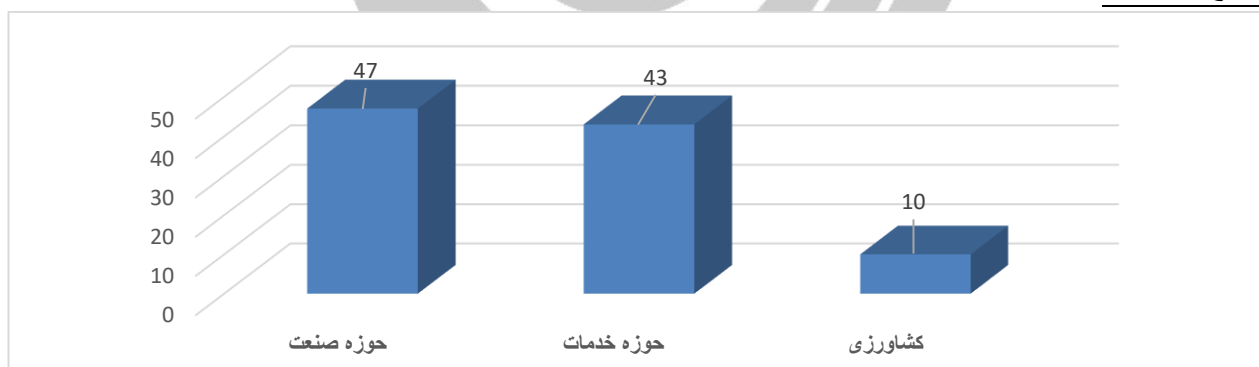
آمار ۱۲ کشور در خصوص بالاترین میزان تولید ناخالص داخلی از مشاغل خانگی در سال ۲۰۲۰

بر اساس فعالیتهای اقتصادی این مشاغل، تقریباً ۲,۲ درصد از حجم تولید ناخالص داخلی کشور ایران مربوط به ارزش افزوده فعالیتهای مشاغل خانگی است.^۱ در ایران نیز این رقم در تولید ناخالص داخلی بین ۲ تا ۲,۵ درصد است.^۲

ترکیب مشاغل خانگی در ایران

ترکیب مشاغل خانگی در ایران در حوزه صنعت ۴۷ درصد، در حوزه خدمات ۴۳ درصد و در حوزه کشاورزی ۱۰ درصد است.

^۱ - خبرگزاری برنا، علاءالدین ازوجی، مشاور وزیر و سرپرست دفترسیاست گذاری و توسعه اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ۹۹/۱۰/۲۴

^۲ - شریعتمداری وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۹۹/۹/۳۰

آمار بررسی عملکرد مشاغل خانگی از بهمن ۹۶ تا آذر ۹۹

از سال ۹۶ تا آذر ۹۹ تعداد ۶۴۳ هزار نفر در سامانه ساماندهی مشاغل خانگی ثبت نام کرده‌اند. تاکنون بیش از ۲۰۰ هزار مجوز در این حوزه صادر شده است. ۱۲۲ هزار و ۵۰۰ نفر، تسهیلات مشاغل خانگی را دریافت کرده‌اند. همچنین از محل تسهیلاتی که به کسب و کارهای آسیب دیده در شرایط شیوع کرونا اختصاص دارد، تاکنون ۱۰۵ میلیارد تومان تسهیلات به ۲۳ هزار نفر از فعالان حوزه مشاغل خانگی پرداخت شده است. تاکنون ۱۹۸ هزار و ۶۰۰ فرصت شغلی در حوزه مشاغل خانگی ایجاد شده است. حدود ۱۰ درصد از تسهیلات اشتغال روستایی و عشایری به مشاغل خانگی اختصاص یافته است. ۶۲۷ میلیارد تومان از محل اشتغال روستایی و عشایری به مشاغل خانگی اختصاص یافته که در مجموع ۳۱ هزار شغل از محل این تسهیلات در حوزه مشاغل خانگی ایجاد شده است.^۱

آمار عملکرد مشاغل خانگی از سال ۹۶ تا آذر ۹۹

تعداد ثبت نام کنندگان در سامانه ساماندهی مشاغل خانگی	تسهیلات پرداخت شده در حوزه اشتغال روستایی و عشایری	اختصاص به اشتغال روستایی و عشایری به مشاغل خانگی	میزان تسهیلات به کسب و کارهای آسیب دیده از کرونا	متوسط سرانه وام برای هر شغل خانگی	میزان دریافت تسهیلات مشاغل خانگی	ایجاد شغل در حوزه مشاغل خانگی	رقم صدور مجوز
۶۴۳ هزار نفر	۱۰ درصد	۶۲۷ میلیارد تومان (۳۱ هزار شغل)	۱۰۵ میلیارد تومان	۲۰ میلیون تومان	۱۲۲ هزار و ۵۰۰ نفر	۱۹۸ هزار و ۶۰۰ فرصت شغلی	بیش از ۲۰۰ هزار مجوز

ایجاد ۲۴۰ هزار شغل در مشاغل خانگی از سوی بانوان طی سال‌های ۹۶-۹۹

استاندارد سازی مشاغل خانگی در ماه گذشته با دستور هیئت وزیران به تصویب رسید، ۷۶ درصد مشاغل خانگی یعنی حدود ۲۴۰ هزار شغل طی سال‌های ۹۶ تا ۹۹ ایجاد و با پرداخت ۲ هزار میلیارد تومان منابع قرض الحسنه توسط بانوان پوشش داده شده است. امروز جهاد دانشگاهی به عنوان یکی از تسهیل‌گران ارز شمند در ۳۱ استان و پس از اجرای پایلوت در ۹ استان برای توسعه مشاغل خانگی، ایجاد ۸۱ هزار و ۱۰۰ شغل را از طریق آموزش و توانمندسازی در کشور در دستور کار قرار داده است.

آمار توسعه مشاغل خانگی جهان در شرایط کرونا

تا سال ۲۰۱۹ آمار فعالان در حوزه مشاغل خانگی ۱۰۰ میلیون نفر بود اما در سال ۲۰۲۰ این آمار رشد ۲۶۰ درصدی داشت و به ۲۶۰ میلیون نفر رسید. به گونه ای که در شرایط کرونایی در سطح جهان سهم مشاغل خانگی ۲,۶ برابر افزایش داشته است. بر اساس آمار عملکرد مشاغل خانگی، سال ۹۸ بیش از ۳۵ هزار نفر برای مشاغل خانگی اشتغالزایی شد. در هشت ماهه سال ۹۹ بیش از ۶۷۰۰ شغل در کشور ایجاد شده است.^۲

بر اساس آخرین اطلاعات بانک جهانی با توجه به شیوع ویروس کرونا، در کشورهای توسعه یافته که زیر ساختهای آنها قوی است، از هر ۳ شغل در شرایط کرونا، توانسته اند ۱ شغل، مشاغل خانگی ایجاد کنند ولی این آمار در کشورهای دیگر که زیر ساختهای ضعیف تری دارند، از هر ۲۶ شغل تنها ۱ شغل توانسته اند مشاغل خانگی ایجاد کنند.

(<https://www.worldbank.org/en/news/feature/> ۲۲/۱۰/۰۲۰۲۰)

^۱ - مهناز امامدادی، رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی حمایت از مشاغل خانگی ۹۹/۱۰/۵

^۲ - مهناز امدادی، رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی حمایت از مشاغل خانگی، ۱۰ بهمن ۹۹

سهم مشاغل خانگی در کاهش آمار بیکاری در جهان و ایران

در حال حاضر سهم مشاغل خانگی کشور از اشتغال کل کشور بین ۴ تا ۶ درصد است.^۱ ولی پیش‌بینی می‌شود رقمی بیش از ۱۰ درصد از نرخ اشتغال کشور مربوط به مشاغل خانگی پرسد و با توسعه آن نرخ بیکاری را در کشور کاهش داد. بر اساس گزارش سازمان‌های بین‌المللی ۳۰ درصد کسب‌وکارهای خرد و متوسط را مشاغل خانگی تشکیل می‌دهند. آن طور که دفتر آمار اتحادیه اروپا اعلام کرده هلند با ۱۳٫۷ درصد دارای بیشترین شاغلان خانگی است و در تمامی کشورهای عضو منطقه یورو و اتحادیه اروپا شمار کسانی که دارای مشاغل خانگی هستند از شمار افرادی که بیرون از خانه برای دیگران کار می‌کنند بیشتر است. به‌علاوه «هر خانه، کارخانه و هر کارخانه، خانه است» شعار ملی تایوانی‌ها بود و آن‌ها با همین شعار توانستند جهش اقتصادی خود را با گسترش و حمایت کارهای خانگی تجربه کنند. کشور سوئیس که برترین تولید کننده ساعت در جهان است نیز بخش عمده فعالیت خود را در این زمینه یعنی تولید ساعت از طریق کارگاه‌های خانگی انجام می‌دهد.^۲

مفاد قانونی؛ صدور مجوز مشاغل و کسب و کارهای خانگی

با استناد به اصول ۲۸ و ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با توجه به سند چشم‌انداز بیست ساله قانون ساماندهی و حمایت از کسب و کار خانگی تصویب شد. بر اساس این قانون، منظور از مشاغل یا کسب و کار خانگی، آن دسته از فعالیت‌هایی است که از سوی عضو یا اعضای خانواده در فضای مسکونی در قالب یک طرح کسب و کار بدون مزاحمت و ایجاد اختلال در آرامش واحدهای مسکونی همجوار شکل می‌گیرد و منجر به تولید خدمت و یا کالای قابل عرضه به بازار خارج از محیط مسکونی می‌شود.

بر اساس مصوبه ستاد، در روند بررسی طرحهای متقاضیان، ابتدا طرح توسط دستگاه اجرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در صورت تایید، فرم مجوز تکمیل و پس از امضای بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوطه در استان، به اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان ارسال می‌گردد تا به امضاء مدیر کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی نیز رسیده و نهایی می‌گردد.

مطابق ماده ۷ قانون «صدور مجوز مشاغل و کسب و کارهای خانگی در چهارچوب ضوابط ابلاغی ستاد توسط وزارت کار و امور اجتماعی یا واحدهای تابعه صورت می‌پذیرد

مهم‌ترین چالش‌های مشاغل خانگی در کشور

عدم حمایت‌های مناسب مالی و غیرمالی از متقاضیان مشاغل خانگی به ویژه اشخاص پشتیبان

عدم توجه کافی به «بازار» و آمادگی نداشتن اغلب متقاضیان برای حضور در بازار

کم‌رنگ بودن فعالیتهای پشتیبانی به نسبت فعالیتهای مستقل

فقدان برنامه ریزی آموزشی مناسب برای توانمندسازی متقاضیان

عدم توجه کافی به مزیتها و ظرفیتهای مناطق در پیشبرد برنامه مشاغل خانگی

وجود مغایرت‌های متعدد قانونی (به ویژه در نظارت - بیمه - کاهش تعرفه‌های سوخت) در مشاغل خانگی

سلیقه‌ای عمل نمودن بانک‌ها در پرداخت تسهیلات

عدم شناسایی رشته‌های جدید مشاغل خانگی در حوزه‌های صنایع، تولید بدون کارخانه و فناوری اطلاعات

فراهم نبودن بستر فرهنگی کار برای شکل‌گیری و توسعه فعالیتهای پشتیبانی مشاغل خانگی

۱- شریعتمداری، ۹۹/۹/۳۰

۲- ایمن، ۹۹/۵/۲۰

مشاغل خانگی: فهرست ۳۴۰ مشاغل خانگی زودبازده در ایران

سایت کسب و کار بازده برای سهولت دسترسی متقاضیان مشاغل خانگی زودبازده لیست ۳۴۰ مشاغل خانگی زودبازده مورد حمایت دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت مشاغل خانگی را آورده است. ابتدا مشاغل خانگی و دستگاه های مسئول ساماندهی آنها در جدول زیر خلاصه شده اند.

آمار و فهرست مشاغل خانگی در کشور

جمع کلی رشته ها	دستگاه اجرایی	نوع فعالیت
۱۷۳	وزارت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	صنایع دستی
۱۰	وزارت صنعت، معدن و تجارت؛ (مرکز ملی فرش ایران)	فرش دستباف و رشته‌های مرتبط به صنایع
۲۷	وزارت صنعت، معدن و تجارت؛ (مرکز توسعه تجارت الکترونیکی)	تجارت الکترونیک
۵۹	وزارت جهاد کشاورزی	امور تولیدات دامی، شیلات، صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی، عشایری، امور تولیدات گیاهی
۲۱	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	تولیدی (صنعت و خدمات)
۵۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	فعالیت‌های فرهنگی و هنری
۳۴۰	-	جمع

کلام آخر

توسعه اشتغال از طریق مشاغل خرد و خانگی به عنوان یک ضرورت در توسعه اشتغال و کارآفرینی در بیشتر کشورهای دنیا مطرح است و دولت‌ها به توسعه مشاغل خانگی توجه ویژه‌ای دارند. اگرچه آمار دقیقی از وضعیت شاغلان مشاغل خانگی در دسترس نیست ولی پیش بینی می شود در حدود ۱۱ درصد از نرخ اشتغال کشور مربوط به مشاغل خانگی است و چنانچه این بخش مورد حمایت جدی قرار گیرد می تواند پاسخی روشن به نیازهای اشتغال کشور باشد تا جایی که می‌توانیم با استفاده از مشاغل خانگی نرخ بیکاری را کاهش دهیم. با توجه به ضرورت و اهمیت مشاغل خانگی در دوران کرونا و به منظور کمک به رونق اقتصاد خانوار و همچنین تحقق شعار سال، باید جایگاه مشاغل خانگی در اقتصاد کشور تقویت شود.

